

Ik zou dit werk tot mijn *tachtigste* willen doen...

Ze heeft geen hbo- of academische opleiding, zoals de leden van de VVAO die onder die voorwaarden lid kunnen worden van onze vereniging. Toch zie ik haar als een hoogopgeleide vrouw.

Tijdens een dagtocht met haar en haar schaapskudde over de Rhedense hei raakte ik onder de indruk van haar kennis. Maar hoe moet ik die inschalen? Al klimmend tegen de heuvels op en voorzichtig afdalend via de smalle veepaadjes tussen de hei die nog paars is en hoog, ontdek ik hoe veelzijdig haar kennis is. Zij behelst niet alleen de voorwaarden om het welzijn van haar honderdtachtig schapen en lammeren zo goed mogelijk te dienen. Onder haar kennis valt ook de operationele aanpak van de begrazing van ruim 5.022 hectare natuurgebied, onderdeel van het Nationaal Park Veluwezoom dat toebehoort aan Vereniging Natuurmonumenten. De leden van die organisatie verwachten dat de schoonheid en de kwaliteiten van dat gebied met zorg en deskundigheid in stand worden gehouden. De kennis en de daarbij behorende inzichten van deze herderin hangen echter ook, besef ik al luisterend en vragend, onverbreekelijk samen met haar persoonlijke groei en haar levensfilosofieën die ze zich tijdens haar werk eigen maakt.

Sieth Delhaas heeft vorig jaar een schaapsherderin leren kennen. Een vrouw die zonder opleiding en zonder hoog inkomen een volmaakt leven leek te leiden. Juist voor een thema als 'Geld' leek het Sieth bijzonder om de levensfilosofie van Cynthia Berendsen te ontdekken in een interview.

'Ja, heerlijk, zo'n herdersbaantje', knikt ze tegen de wandelaars die we onderweg tegenkomen. 'Zeker als het mooi weer is.' Hier gaat het over de zichtbare kant van haar werk, zoals het publiek haar bezig ziet. Maar als het dagenlang regent? Als de veepadten glad en gevaarlijk en soms nauwelijks vindbaar zijn tussen de hoge en warrige heideplanten? Als de onvoorspelbaar heftige stormen en plensbuien van de afgelopen zomer door de veranderingen van het klimaat haar en haar kudde onverwacht overvallen? Hoe onverwacht ook, deze herder heeft tijdens haar veertienjarige praktijk veel geleerd van de natuur. Bijvoorbeeld, vertelt ze, hoe de kleur van de bomen verandert als er onweer komt. Tijd genoeg om haar kudde en zichzelf op een plek te brengen waar het tijdens de bui uit te houden is.

Hoe word je schaapsherderin?

Cynthia Berendsen, in 1975 geboren in Spankeren, opgegroeid in Rheden en nu wonend in Laag Soeren, kreeg op haar vijftienvoudigste de regie over haar kudde. Als kind spelend in de nabijheid van bossen, geïnteresseerd in vooral de kleinste beestjes die beschermd moesten worden, koos ze voor de land- en tuinbouwschool. Daarna was er geen werk. Dan maar een opleiding dierkunde. Cynthia droomde van werken in een dierentuin, een kinderboerderij. Maar ook na de cursus was er geen werk. Ze ging in de bloemen en zocht een eigen plek om te wonen. Met dat laatste deed ze de eerste stap richting haar kudde. Ze wilde een hond. Die werd geboren in een nest van de toen nog actieve Rhedense schaapherder Geert Reinders. Een Border Collie. Vanaf dat moment wist ze wat ze wilde. Uit haar verhalen begrijp ik dat er voor het vak van herder geen opleiding bestaat. Die kreeg ze van de laatste officiële schaapherder Reinders.

Het belang van honden

'Als je als herder begint moet je twee eigen honden hebben. Vroeger had de herder een hond die bij de schaapskooi hoorde. Eigen honden zijn beter. Ik heb mijn eigen manier van werken. Ik eis andere dingen van mijn hond dan een collega. In dat geval wordt hij bestraft of geprezen doordat ik hem andere regels heb geleerd dan degene die mijn hond zou gebruiken. Daarom is de voorwaarde, ook als je als vrijwilliger wilt worden

opgeleid voor onze kudde, dat je je eigen honden hebt.’ Die dag heeft ze vier van haar vijf honden bij zich. Dutch, haar eerste hond, is nu met pensioen. Af en toe komt hij nog mee. ‘Dutch kon in zijn eentje de hele kudde aan’. Ze vertelt dat ze eens terug moest naar de kooi omdat er rammen werden gebracht. Hoe maakte ze duidelijk aan haar schapehond dat hij op de kudde moest passen? ‘Ja, je zegt dat iets van: zorg dat ze hier blijven.’ Na een uur vond ze hond en kudde terug op dezelfde plek. ‘Zoiets doe je natuurlijk maar één keer. Maar het kon niet anders. En ik wist wat ik aan Dutch had.’

Het jargon van de bevelen waarnaar haar collies moeten luisteren, heeft een zeker patroon dat binnen het circuit van de Border Collie-bezitters is overgegaan van baasje op baasje. Maar Cynthia heeft voor haar honden een eigen systeem ontwikkeld. Haar bevelen geeft ze in het Engels. ‘Die zijn korter en’, voegt ze er met een slim lachje aan toe, ‘die kan niemand verstaan.’ Want haar ervaringen met het publiek zijn niet altijd positief. Onderweg ontmoeten we dat publiek. Bezoekers van het natuurgebied op een veepad terwijl ze daar niet mogen zijn. Bezoekers die ons volgen met hun fototoestel of eigen hond. Dat publiek houdt zich van den domme en Cynthia houdt zich stil.

Border Collies zijn gefokt om nauw met hun bazen samen te werken. Voor Cynthia geldt het onderscheid tussen het karakter en de eigenschappen van iedere hond voor zich. Lucy ligt kalm, ver beneden in het dal terwijl wij op de top van een heuvel onze boterham eten. Met haar liggen-op-zekere-afstand heeft zij alle honderdtachtig schapen onder controle. Ergens tegen de helling onder ons liggen de andere twee ver uit elkaar. We zien hun hijgen en trillen, ingehouden wachtend op een bevel om naar beneden te mogen stormen en zich met de kudde te bemoeien. Maar het bevel komt niet. Een uur lang niet. De vierde ligt tussen ons in en bedelt om aandacht. Hoe doe je dat die training waar de honden, vier tegelijkertijd met staccato geuite bevelen tot op de halve meter zich inhouden, keren, door de knieën gaan of in een grote boog links of rechts de kudde omvangen en hen in die ene richting doen wenden waarheen de herder haar hebben wil? ‘Die training begint zodra de puppy’s na drie weken wat lossen van hun

moeder komen’, zegt Cynthia. ‘Het rammelen met voerbakjes, fluiten koppelen aan eten, spelend naar buiten gaan, zindelijk maken, verbieden met donkere stem. Komen, liggen, en als dat goed gaat ze sturen met het lichaam. Dan pas gaan ze de wei in met de schapen.’

Altijd loert gevaar

Toch, ondanks de zorgen van haar zelf, haar kundige collega Elly Jansen (52) en de vrijwilligers, worden er regelmatig schapen doodgebeten. Tijdens onze tocht maalt in haar hoofd het onopgeloste raadsel van die week toen een zwarte hond twee schapen doodbeet. Altijd loert gevaar. ‘Ik heb mensen lachend zien toekijken terwijl een hond een schaap doodbeet.’ Moeten er beperkingen komen voor de natuurgebieden? Cynthia denkt meer aan een stuk opvoeding van het publiek. Maar wie is dat publiek? Sommigen halen zelf de bordjes weg waarop ‘verboden toegang veepad’ staat. Ze haalt haar schouders op voor zulk gedrag. Niet uit onverschilligheid maar meer vanuit haar filosofie dat ze haar dieren steeds aardiger gaat vinden dan mensen.

Met schapen het landschap scheppen

Jaarlijks maakt ze een wandeling door het gebied met de ecooloog van Natuurmonumenten. Met hem bespreekt ze hoe de gevarieerde begroeiing van de totale oppervlakte het komend jaar begraaasd zou moeten worden om het landschap aan de ideale uitstraling te laten beantwoorden. Maar het gaat niet alleen om de uiterlijke kant. Wat kan de begrazing toevoegen aan het verhogen van de waarde ervan? In die zin dat meer belangrijke kruiden, planten, struiken, bomen terugkeren of ondersteund worden in hun aanwezigheid en groei, zodat insecten, vogels, klein en groot wild het goed hebben in dat gebied?

Een ecooloog met een academische opleiding en een vrouw met ‘slechts’ diploma’s van de lagere landbouwschool en een dierkundecursus op zak? Gaan die gelijkwaardig met elkaar in overleg? Ze lacht ontspannen. ‘Ik heb nooit de indruk dat er niet naar mij wordt geluisterd. Ik ben me sterk bewust van alles wat ik zelf heb opgestoken van mijn praktijk gedurende die veertien jaar, maar ook wat ik via boeken en internet opzoek als ik iets zie wat ik niet kan verklaren.’

Ieder schaap een eigen identiteit

Ik denk aan mijn eerste tocht met de kudde toen ze me wees op een schaap dat aan een struik stond te likken. Er hing een waas van spinrag omheen. 'In dat rag zit een soort antibioticum. Als ik een schaap dat regelmatig zie doen weet ik dat ze waarschijnlijk een ontsteking heeft en houd ik haar extra in de gaten.'

Dat is wat een buitenstaander, zoals ik me die dag steeds meer voel,ervaart: dat ze haar dieren stuk voor stuk kent. 'Nee, ze hebben niet allemaal namen. Sommige.' Ze wijst naar Rina, één van de belhamels, 'maar ik herken ze aan hun gedrag, hun houding, hun lopen.'

Wanneer we vanuit de hoogte op de grazende kudde kijken, wijst ze me een schaap. 'Zie je die, daar...'; tot ik het juiste in het vizier heb. 'Zie je dat ze met haar kop heel raar naar beneden loopt en dat ze niet graast?' Ze moet scherpe ogen hebben. Als we weer beneden zijn zoekt ze het op in de omgeving waar het ongeveer liep. Ze zet het op haar 'kont' – daar moet je sterk voor zijn – en probeert de grote sliert kwijl die uit haar bek hangt weg te halen en haar keel schoon te maken. Het lukt.

Het oude Veluwe heidschaap in ere herstellen

Die week nog zal ze beginnen aan het sorteren van de ooiën die gedekt mogen worden dit jaar. Vijf rammen uit één van vier andere kuddes staan al enkele dagen in een naburige wei waar ze een behoorlijk aantal van de door Cynthia uitgezochte ooiën zullen dekken. Naast het belang van het onderhoud van het natuurgebied, speelt er nog iets mee in haar werk: het terugbrengen van het oude ras van het Veluwe heidschaap. Dit is door inteelt in het verleden zo goed als verdwenen. Sinds de negentig jaren van de vorige eeuw streeft de Stichting 'Het Veluwe heidschaap' er naar om een vijftal kuddes van dit ras op de Veluwe terug te krijgen. Bij deze schapen geen driehoekige koppen en een korte staart zoals bij het Tesselse schaap, dat de Nederlandse weiden begraast. Het Veluwe heidschaap heeft een lange staart en een edel gebogen snuit.

Cynthia's sorteerwerk, welke ooi voor dekking in aanmerking komt hangt af van de vacht van de ooi: geen of niet te veel zwarte vlekken. Evenmin mag ze kenmerken hebben van een ander ras, maar ook haar leeftijd geldt, de kwaliteit van haar botten, de kromming van de snuit. Tussen de stichtingen die de negen Veluwe heidschaapkuddes momenteel beheren, zijn er strakke afspraken welke rammen welke kudde dat jaar bevruchten om opnieuw inteelt te voorkomen. De ooiën gaan twintig dagen bij de rammen in de wei, omdat een ooi om de 17 tot 20 dagen bronstig of hitsig is. De herders die dit dekingsproces 'bewaken' zijn er na die periode dus vrijwel zeker van dat elke ooi is bevrucht. Na vijf maanden min vijf dagen werpt de ooi. In die lammertijd slapen de herders bij de kudde. Cynthia dus ook. Ze wisselen elkaar af. De twee beroepsherders, Cynthia en Elly en de drie vrijwilligers. In die tijd gaan de schapen niet de hei op. Die nachten moet de herder om de twee of drie uur opstaan om te zien hoe het schaap dat die nacht zal lammeren, er aan toe is.

In die lammertijd breekt er overdag ook een drukke tijd aan bij het hek van de schaapskooi. Bezoekers van het natuurgebied en leden van Natuurmonumenten weten dat er vanaf 1 februari lammetjes kunnen worden geadopteerd. Dat is een mogelijkheid voor kinderen en volwassen om heel dicht bij de kudde te komen: te aaien, ze een fles geven, een zelf bedachte naam geven, een 'eigendoms'-bewijs in ontvangst nemen.

Loon naar werken?

Na een dag van 10 tot 17 uur met Cynthia onderweg, onder de indruk van alle zichtbare en bijna onopvallende contacten tussen haar, de kudde en de honden er omheen en vanuit mijn respect voor haar grote kennis, kan ik niet nalaten te vragen of haar inkomen voor de 32 uur die ze wekelijks in touw is, in overeenstemming is met al dat werk. Haar antwoord is duidelijk en ik heb er maar een half oor voor nodig: 'Als ik alleen zou wonen, zou ik het heel erg moeilijk hebben om rond te komen.' En met een gebaar naar de wijde om zich heen: 'Gelukkig zijn hier geen winkels zodat ik ook geen geld kan uitgeven.'

Desondanks: ze zou dit werk tot haar tachtigste willen doen. 'Als je maar sterk blijft. Je moet een schaap op z'n kont kunnen zetten, balen stro opstapelen, tractor rijden, het vuile werk kunnen doen want beesten worden ziek. Met je handen in madden en stront willen zitten. En soms 's nachts er op uit om een achtergebleven schaap te zoeken.

Informatie: Dagje met de herder meelopen:

www.schaapskudde.nl/trektochten/dagje-met-de-herder-mee

Meer weten over het adopteren van een lammetje:

www.schaapskudde.nl/index.php/donateur-worden/lammetje-adopteren

Meer weten over de herdershond:

www.velwebordercollies.nl

Sieth Delhaas is lid van de afdeling Deventer. Ze is cultuurhistorica en freelance publiciste; o.a. auteur van *Weerbarstig Erfgoed, globalisering in zakformaat*.